تاریخ دریافت مقاله: ۹۱/۲/۱۱
تاریخ پذیرش مقاله: ۹۱/۹/۶

فضاهای عمومی شهری، تحقق تعاملات اجتماعی در بافت‌های تاریخی (نمونه موردی: شهرقدیم لار)

محمود محمدی* مریم عظیمی**
حامد مقدم* مجتبی رفیعیان*****

چکیده

نادیده‌گرفتن ارزش‌های فرهنگی- تاریخی بافت قدیم شهرها، سبب اقدامات مرمتیِ صرفاً کالبدی و بی‌توجهی به ابعاد اجتماعی آنها شده‌است. در ادبیات شهرسازی، فضاهای عمومی شهری، بستر روابط اجتماعی ساکنان شهرها، به‌شمارمی‌رود. بنا براین، رویکرد مقاله حاضر، احیای بافت‌های تاریخی و تأکید بر فضاهای عمومی شهریِ آمیخته با ابعاد اجتماعی آنهاست. این مقاله، با هدف ارزیابی تعاملات اجتماعی در فضاهای عمومی شهرقدیم لار، تلاش‌کرده تا نقاط ضعف و قوت آنها را شناسایی‌کند و راهکارهایی مؤثر را برای بهسازی آنها ارایه‌دهد. ماهیت پژوهش،کاربردی و روش انجام آن، توصیفی- تحلیلی است. گردآوری مطالب، براساس مطالعات اسنادی، پرسشنامهٔ استاندارد «PPS» و مشاهدهٔ مستقیم است. در روند تحلیل و ارزیابی پژوهش، از آمار توصیفی و استنباطی نیز استفاده شده است.

نتایج آزمون «T»، تک‌نمونه‌ای را نشان می‌دهد که تعاملات اجتماعی فضاهای نمونه موردی، پایین‌تر از میانگین نظری (0.75>0.7095) است. از سویی، برای مطالعه دقیق‌تر، فضاهای عمومی سی و چهار گانه شهرقدیم لار، به هفت دستهٔ کارکردی بخش‌بندی و میزان بهره‌مندی آنها از اجتماعی‌پذیری، بررسی شدند. نتایج، بیانگر آن است که فضاهایی با کارکرد خیابان، از بالاترین و پاتوق‌های محله‌ای، از پایین‌ترین سطح روابط اجتماعی برخوردار هستند. همچنین چهار جزء متغیر: فعالیت گروه‌ها، همگانی بودن، مشارکتی‌بودن و دیدارگاه بودن، به عنوان مؤلفه های تأثیرگذار بر روابط اجتماعی، شناسایی شدند.

بنابر نتایج به‌دست‌آمده، در جزء متغیر فعالیتِ گروه‌ها، فضاهای ورزشی بالاترین و پاتوق‌ها کمترین، در جامعیت فضا، خیابان‌های عمومی بالاترین و فضاهای مذهبی با عملکرد خرد پایین‌ترین، در دیدارگاه بودن، فضاهای ورزشی بالاترین و فضاهای تجاری پایین ترین و در مشارکتی بودن، پاتوق‌ها بالاترین و فضاهای ورزشی پایین‌ترین امتیاز را به‌دست آوردند. در نهایت، این مقاله، پس از بررسی نقاط آسیب فضاهای عمومی شهری، به‌تناسب کیفیت جزء متغیرها، براساس هفت دستهٔ کارکردی آنها، راهبردهای بالابردن کیفیت فضاها را تدوین و ارایه نموده است.

کلیدواژگان: احیای بافت تاریخی، شهرقدیم لار، فضای عمومی شهری، تعاملات اجتماعی.

---

* استادیار، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان.
** کارشناسی‌ارشد، رشتهٔ برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، دانشگاه هنر اصفهان (نویسنده مسئول). Azimi.1389@gmail.com
*** مربی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رباط کریم.
**** دانشیار، دانشکدهٔ هنر، دانشگاه تربیت مدرس.

مقدمه

فرایند احیای بافت‌های تاریخیِ شهرهای دارای قدمت کشور، بیشتر براساس نگرش‌های صرفاً کالبدی و «زیبایی‌شناسانه»[۱] است. این موضوع، سبب پیدایش نوعی نگرش موزه‌ای، نسبت به بافت‌های تاریخی شده تا اندازه‌ای که سرزندگی و تحرکات اجتماعی در آنها، کمرنگ و به‌تدریج نادیده انگاشته‌شده‌اند. بنابراین، می‌توان در روند احیای بافت‌های تاریخی، باتوجه به فضاهای عمومی شهری،[۲] به‌عنوان بستر برقراری روابط و تعاملات اجتماعی، از رویکردهای صرفاً کالبدی، فاصله‌گرفت و نیاز ذاتی انسان‌ها را برای ایجاد ارتباطات چهره‌به‌چهره، برآورده‌ساخت.

بنابر آنچه بیان شد، ضروری است با مطالعهٔ فضاهای عمومی شهرها و ارزیابی عملکرد[۳] اجتماعی آنها، به علت و چرایی و به‌گونه‌ای، نقاط آسیب فضاهای عمومیِ شهری و زندگی اجتماعی آنها دست‌یافت. چراکه با اصلاح این نقاط آسیب، می‌توان کیفیت را به فضاهای شهرها و زندگی شهروندان بازگرداند. مسأله‌ای که تشریح شد؛ در شهرقدیم لار(استان فارس)، نمونهٔ مورد مطالعه این پژوهش، نیز کاملاً آشکار است. در واقع، این شهر باوجود داشتن فضاهای عمومی واجد ارزش، با مسأله کاهش روابط اجتماعی ساکنان روبه‌رو بوده است. از سوی دیگر، اقدامات نهادهای مسئول مدیریت شهری در این شهر که بافتی واجد ارزش تاریخی دارد، تنها، براساس توجه به ابعاد کالبدی آن بوده‌است.

بنابراین فرضیه اصلی این تحقیق، بر این موضوع تأکید دارد که فرایند احیای صرفاً کالبدی بافت‌های تاریخی، سبب نادیده‌گرفتن زندگی اجتماعی[۴] در شهرقدیم لار و فضاهای عمومی آن شده‌است. به‌نظر می‌رسد فضاهای عمومی این شهر، که محل برقراری روابط اجتماعی است، با کاهش تعاملات اجتماعی میان استفاده‌کنندگان از آنها مواجه بوده‌است. ضمن اینکه، میزان بهره‌مندیِ کارکردهایِ گوناگونِ فضاهایِ عمومیِ شهری از کیفیتِ روابط اجتماعی، متفاوت است و به نوع کارکرد آنها بستگی دارد.

لازم به یادآوری است که مؤسسه« PPS»[۵]، برای ارزیابی کیفیت فضاهای عمومی شهری، با طرح پروژهٔ فضاهای عمومی و با فعالیت «ویلیام اچ وایت»[۶]، ویژگی‌های ۱۰۰۰ فضای عمومی را در سرتاسر دنیا، مطالعه‌کرده است. این مؤسسه، چهار متغیر اصلی؛ دسترسی پذیری[۷]، وجود فعالیت‌ها و کارکردها در فضا[۸]، آسایش و زیبایی[۹] و اجتماعی پذیری[۱۰] را که هر فضای عمومی موفق و پرطرفدار باید از آنها برخوردار باشد، شناسایی‌کرده‌است.

ازینرو، ارزیابی عملکرد فضاهای عمومی شهرقدیم لار، براساس متغیر اجتماعی‌پذیری و پرسش‌نامهٔ استانداردی که مؤسسه«PPS»، برای سنجش این متغیر ارائه‌داده، هدف اصلی پژوهش حاضر است. از این طریق، می‌توان با شناسایی دقیق نقاط ضعف فضاهای عمومی شهری در این زمینه، راهبردهایی جهت بهینه‌سازی آنها برای بالابردن کیفیتشان ارائه نمود. همچنین، دسته‌بندی کارکردیِ فضاهایِ عمومی شهرقدیم لار براساس کارکرد غالب آنها و بررسی میزان کیفیت روابط اجتماعی در هر کارکرد، هدف دیگر این مقاله است.

مبانی نظری

با ورود مدرنیسم به ایران و تحمیل آرایش فضایی جدید منتج از آن به بافت‌های تاریخی شهرهای کهن، همچنین روند برتری کمیت بر کیفیت و برتری ارزش مبادله بر ارزش استفاده، با نفوذ انبارها و فضاهای تجاری جدید درون بافت قدیم، پاسخ‌گویی به نیازهای اجتماعی و فرهنگی ساکنان این بافت‌ها به‌فراموشی سپرده‌شد(رهنمایی و همکاران،۱۳۹۰: ۷۸). افزون بر اینها، با انجام اقداماتی صرفاً کالبدی در روند احیای این بافت‌ها، ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی نهفته در آنها نادیده گرفته‌شد(مظفر و همکاران،۱۳۹۰: ۳۳).

این اقدامات، سبب رکود و ازمیان‌رفتن سرزندگی بخش مهمی از شهرهای ایران شد که مسایل و مشکلات فراوانی همچون خالی‌شدن بافت‌های تاریخی از ساکنان اصلی، حضور اقشار مهاجر و کم‌درآمد در آن، عدم رسیدگی و فرسودگی بافت و تحمیل هزینه‌های گزاف برای احیای آنها را درپی داشت(حبیبی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۵-۱۱).

بااین‌همه، یکی از رویکردهایی که در سال‌های اخیر برای احیای زندگی اجتماعی بافت‌های قدیم و تاریخی، مد نظر بوده؛ توجه به فضاهای عمومی آنهاست. اصولاً در شهرهای قدیم و بافت‌های کهن، تأکید بر ایجاد این نوع فضاها بیشتر بوده‌است چراکه این فضاها، از عناصر عمده شهری دانسته‌می‌شدند که در تعیین هویت شهر و درنهایت، بالابردن فرهنگ شهروندان، نقش به‌سزایی داشتند(جعفری و همکاران، ۱۳۸۵: ۱).

بخش‌هایی از فضاهای عمومی شهری؛ محیط طبیعی یا مصنوع، اعم از خیابان‌ها، میدان‌ها و مسیرهای عمومی در مناطق مسکونی و تجاری و محله‌ها، فضاهای باز و پارک‌ها

و فضاهای خصوصی-عمومی هستند که به‌آسانی، بیشتر مردم به آنها دسترسی کامل داشته و یا دسترسی به آنها در ساعاتی از روز برای مرم آزاد است. فضای عمومی شهری، به‌همان نسبت که در توسعهٔ عدالت اجتماعی راهگشاست، درصورتی‌که دقت کافی در برنامه‌ریزی و طراحی آنها انجام‌نشود، می‌توانند عاملی برای ژرف‌سازی نابرابری‌های اجتماعی نیز باشد(رفیعیان و همکاران، ۱۳۷۹: ۱۱). ازین رو، فضای عمومی، محلی برای حضور مداوم شهروندان است. «اولدنبرگ» نیز به فضاهایی با عنوان «مکان سوم» در کنار خانه و محل کار، اشاره می‌کند که میزبان تجمعات داوطلبانه افراد بوده و می‌توانند شکل ویژه‌ای از فضاهای عمومی باشند(Oldenburg,1999: 184).

براساس نظر «جان لنگ»، در فضاهای عمومی شهری، الگوهای تعامل اجتماعی، اهمیت ویژه‌ای دارند. در صورتی‌که مردم، به این فضاها و محیط آنها دلبسته باشند؛ تعاملات اجتماعی در قوی‌ترین حالت خود، به‌وقوع خواهدپیوست(مردمی و همکاران،۱۳۹۰: ۳۲). «کارمونا»، براین باور است که فضاهای عمومی شهری، مکان‌ها و محیط‌های اجتماعی‌ای هستند که به‌عنوان میدانی برای رفتار و نمایش، زمینه‌ای مشترک و خنثی برای تعامل اجتماعی، اختلاط و ارتباط و مرحله‌ای برای معرفت اجتماعی، پیشرفت شخصی و تبادل اطلاعات عمل می‌کنند(کارمونا و همکاران،۲۰۰۳: ۲۱۹-۲۲۱).

همانطورکه گفته‌شد، مؤسسه «PPS» نیز با مطالعه روی ۱۰۰۰ فضای عمومی در سرتاسر دنیا، معیارهای فضاهای عمومی موفق را شناسایی کرده و یکی از معیارهای مؤثر برای داشتن فضاهایی سر زنده و جذاب را اجتماعی بودن آنها، معرفی‌کرده است. بنابر رویکرد مؤسسه«PPS»، که مد نظر پژوهش حاضر نیز قراردارد؛ فضاهای اجتماع‌پذیر، مکان‌هایی هستند که امکان تماس چهره‌به‌چهره بهره‌برداران، ملاقات دوستان و آشنایان و حضور فعالیت‌های گروهی را فراهم‌می‌آورند(رفیعیان و همکاران،۱۳۹۱: ۳۹، به نقل از www.pps.org).

این توانایی شرکت که در تعامل با دیگران- اعم از زندگی خصوصی، عمومی و حرفه‌ای انسان‌ها- تأثیر دارد، از اهمیتی حیاتی برخورداراست، آن‌گونه‌که نقش مهمی را در بالابردن روحیهٔ همبستگیِ اجتماعی، رشد فردی و ایجاد الگوهای رفتاری مناسب، ایفا می‌کند. پس، لازم است که فضاهای عمومی شهری به‌عنوان بستری برای بهبود ارتباطات و رشد تعاملات اجتماعی انسان‌ها، از دیدگاه اجتماع‌پذیری، مطالعه شوند. همانگونه که بیان‌شد، هدف اصلی این مقاله نیز، بررسی این موضوع، در فضاهای عمومیِ قرارگرفته در بافت قدیم و تاریخی شهر لار است. به‌طور قطع، فضاهای ارزشمند این شهر، به‌سبب ناتوانی در برقراری تعاملات اجتماعی میان استفاده‌کنندگان خود، باوجود بهره‌مندی از زیبایی‌های کالبدیِ ناشی از معماری

جدول ۱. سیر تاریخی توجه و تحول فضاهای عمومی شهری (مأخذ: نگارندگان)

قرن پنجم(ق.م)تا قرن دوم(م).	تولد آگورا، قلب تپنده دولت شهرهای یونانی، فضاهایی مردمی و اهمیت ابعاد اجتماعی نسبت‌به ابعاد زیبایی‌شناسانه، صحنهٔ حیات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی(موریس،۱۳۸۴: ۴۸).
۷۵۳ (ق.م)تا ۳۳۰ (م).	تولد فوروم در روم، توجه به ابعاد زیبایی‌شناسانه، کاربرد، قدرت و شکوه احاطه‌شده با ابنیه مذهبی، مغازه‌ها و نقطه ختم خیابان‌ها، مکان اجتماع و گفتگوی مردم(کریر، ۱۳۷۵: ۲۳).
قرن ۵(م)تا قرن۱۵(م).	عظمت شهرها و اهمیت فضاهای مذهبی آنها، جایگاه فضاهای مذهبی در مرکز شهر و شکل‌گیری سایر فضاهای پیرامون آن(موریس،۱۹۷۴: ۹۷).
قرن ۱۵(م)تا قرن ۱۸(م).	ازدست‌رفتن اهمیت کلیساها و جایگزین‌شدن کاخ‌های باشکوه و تالارهای بزرگ و بازارهای زیبا (مقدم، ۱۳۸۸: ۴۰).
قرن ۱۸(م).	شروع تحول در شکل فضاهای عمومی شهری، ورود اتومبیل و نابودی فضاهای عمومی و برتری‌یافتن اتومبیل بر عابر پیاده، ایجاد خیابان‌های متعدد(Habermas,1989:19).
نیمه اول قرن ۲۰(م)	جدایی عناصر شهری، هندسه‌گرایی، منطقه‌بندی و تکیه بر چهار عملکرد اصلی شهر(سکونت، فراغت، کار و رفت‌وآمد) و فراموشی فضاهای شهری(Madanipoor,2003: 197).
۱۹۴۵-۱۹۷۰(م)	اهمیت عوامل اقتصادی-سیاسی با تقویت نظام سرمایه‌داری، برتری مسایل اقتصادی و سیاسی بر موضوعات اجتماعی در ایجاد فضاهای عمومی شهری(پاپلی یزدی و همکاران،۱۳۸۶: ۳۱۴-۳۱۲).
۱۹۶۰ میلادی به بعد	بازگشت به کامیلوسیته و گدس و مامفورد، توجه به فضاهای عمومی شهری به‌عنوان جزیی از ساخت شهر و کلیتی هماهنگ و پیوسته(توسلی،۱۳۷۶: ۱۱).
قرن ۲۱(م)	اهمیت‌یافتن فضاهای عمومی شهری، گوناگونی و تمایز یافتن فضاها در جایگاه خود(تاریخی، کارکردی، ارتباطی فضایی و ...)، بازسازی فضاها با جوهره اصلی اجتماعی آن(پاکزاد،۱۳۸۳: ۹-۱۰).

و شهرسازیِ سنتی پربار بومی این منطقه، کم‌کم، به سمت زوال و فرسودگی و بافتی که در آن قراردارند، می‌روند.

مطالب (جدول۱)، بیانگر توجه دوباره به فضاهای عمومی شهری در ادبیات شهرسازی جهان پس از یک دوره وقفه(قرن ۱۸ تا نیمه دوم قرن ۲۰) و بی‌توجهی به آنهاست. بنابر نوشته‌های مندرج در جدول، نقش این فضاها در شهرها پررنگ شده و حتی بسیاری از فضاهایِ بافت‌هایِ تاریخی قرن‌های پیشین، احیاء و جایگاه ارزشمند خود را در بافت فضاهای عمومی، به‌دست آورده‌اند.

روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش، بر پایه رویکرد تعاملی و دریافت نظرات استفاده‌کنندگان از فضاهایِ عمومیِ شهری عرصه مورد مطالعه، هنگام جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، در چارچوب روش توصیفی-تحلیلی[۱۱] است. ماهیت پژوهش، کمی بوده و غایت آن کاربردی است. به‌لحاظ مفهومی، روش مطالعه، اسنادی و از حیث تجربی، روش پیمایش به‌کارگرفته شده است. در تمام فرایند تحقیق، ارزیابی، براساس نتایج حاصل از پرسش نامۀ استاندارد مؤسسه «pps»(عظیمی،۱۳۹۰: ۱۵۸-۱۵۵) و برداشت‌های به‌دست‌آمده با به‌کارگیری روش مشاهده مستقیم از ۳۴ فضای عمومی مورد مطالعه در بافت تاریخی شهر لار، بوده است.

از آنجاکه ماهیت تحقیق، کمّی است؛ سؤالات به‌گونه‌ای طراحی شده که پاسخ‌ها به دو شکل: ۵ گزینه‌ای(خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) و ۲ گزینه‌ای (بله، خیر) باشند. آنگاه، به هر گزینه، امتیازی بدین ترتیب داده شده است: امتیاز(۱ تا ۵) برای سؤالات مثبت و امتیاز (۵ تا ۱) برای سؤالات منفی. برای سؤالات ۲ گزینه‌ای نیز این چنین عمل شده‌است با این تفاوت که تنها دو امتیاز (۱ و ۵) وجود خواهدداشت (فرض پژوهش براین است که پاسخ بله، به‌منزله خیلی زیاد و خیر، به منزله خیلی کم باشد).

تعیین حجم نمونه برمبنای داده‌های جدول، حداقل اندازۀ نمونه برای جامعه آماری کوچک است(ادواردز و همکاران، ۱۳۷۹: ۱۴۶). براساس این جدول، برای جامعه آماری‌ای با ۵۰۰۰۰ نفر(جمعیت لار)، با حاشیه خطای ۵% و سطح اطمینان ۹۵% ، باید ۳۸۲ نفر را به‌عنوان نمونه برگزید تا بتوان یافته‌ها را به کل جامعه آماری تعمیم داد(مشاهده غیر مستقیم). تعداد ۲۰% میزان بالا یعنی حدود ۸۰ پرسش‌نامه اضافه نیز برای وقوع خطاهای احتمالی تکمیل‌شد که در مجموع بیانگر عدد ۴۶۲ است. همچنین در هر فضا، یک برگه برداشت (درمجموع ۳۴ برگه)، به صورت جداگانه ازسوی پژوهشگر، تکمیل شد (مشاهده مستقیم).

پرسش‌نامه‌ها، روزهای مختلف هفته، در ساعات گوناگون روز و شب، بین اقشار متفاوت مردم پخش شد. در نهایت، داده‌های خام به‌دست آمده، به‌تفکیک هر فضا، دسته بندی شدند و با استفاده از نرم افزارهای« Exel » و «Spss» (نرم افزارهایی رایج در تحقیق‌های کمی)، تجزیه و تحلیل شدند.

برای بررسی میزان درستی سؤال‌های پرسش‌نامه، از «آلفای کرونباخ» که در این پژوهش (۰/۷۱۴) است، بهره گرفته‌شد که نشان‌دهنده پایایی[۱۲] ابزار این پژوهش است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها، براساس روش‌های آماری، توصیفی و استنباطی(تحلیل عاملی[۱۳]، آزمون تی‌تک نمونه‌ای[۱۴])است.

متغیر اصلی این پژوهش، اجتماعی پذیری فضاهای عمومی شهری است که با استفاده از روش تحلیل عاملی، ۴ شاخص فعالیت گروه‌ها در فضای عمومی، همگانی بودن و جامعیت فضای عمومی، مشارکتی بودن و دیدارگاه بودن فضای عمومی به عنوان جزء متغیرهایی بومی براساس شرایط فرهنگی و بومی«شهرقدیم» لار، شناسایی گردید که در بخش تحلیل، عوامل مورد بررسی این جزء متغیرها، بیان خواهد شد.

معرفی عرصه مورد مطالعه

در گزینش نمونه مورد مطالعه، به موارد زیر توجه شده است:

- بافتی تاریخی و کهن از یک شهر باشد.
- این بافت، واجد فضاها و مکان‌هایی برای حضور مردم بوده و این فضاها به‌صورت بالفعل و یا بالقوه، یک فضای عمومی شهری باشند.
- سرزندگی محدوده موردنظر، رو به کاهش باشد.
- محدوده موردنظر، توانایی بهبودبخشی را به کمک راهکارهای پیشنهادی تحقیق، داشته‌باشد.

بنابرآنچه گفته‌شد، شهر لار، به‌عنوان عرصه مورد مطالعه تحقیق برگزیده شد. شهرستان لارستان، بزرگ‌ترین شهرستان استان فارس است. شهر لار، مرکز این شهرستان،

تصویر۱. موقعیت لارستان در استان فارس
(مأخذ: مهندسین مشاور آرمانشهر، ۱۳۸۹: ۲۴)

از نقش و جایگاه ویژه‌ای در استان فارس برخوردار است (تصویر۱). محدوده مورد مطالعه، بخشی از شهر لار است که «شهر قدیم» نامیده می‌شود. این بخش از شهر، به‌سبب زلزله ویرانگر سال(۱۳۳۹ه.ش)، تا حد زیادی آسیب دید به‌گونه‌ای‌که زمینه احداث «شهرجدید» را با شیوه‌ای کاملاً متفاوت فراهم آورده‌است. گرچه «شهرجدید» با امکانات و ساختار شهرسازی امروزی شکل گرفته، اما «شهرقدیم»، به‌سبب شاخصه‌ها و شاکله‌های ارزشمند و وابستگی فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی شهروندان به آن، همچنان یک هسته جمعیتی باقی مانده‌است.

پیشینه شهر لار، به ۲۰۰۰ سال پیش بازمی‌گردد. این شهر، امروزه در دسته‌بندی بافت‌های قدیمِ دارای ارزش قرار می‌گیرد(مقدم، ۱۳۸۸:۱۲۰-۱۱۵). اینَ بافت، از ۳۴ فضای عمومی واجد ارزش برخوردار است که در این پژوهش، ارزیابی شده‌اند. نام این فضاها به‌ترتیب شماره: ۱- باغ ملی؛۲- خیابان آیت الله خامنه‌ای شمالی؛ ۳- بازار میوه و تره‌بار؛ ۴- ورزشگاه شهرقدیم لار؛ ۵- مسجد جامع؛ ۶- میدان هفتم تیر؛ ۷- ساباط محله؛ ۸- بازار قیصریه؛ ۹- فضای محدوده حمام افروزه؛ ۱۰- پل زینبیه؛ ۱۱- پارک کوثر؛ ۱۲- امامزاده؛ ۱۳- بازار روز؛ ۱۴- باغ نشاط؛ ۱۵- مسجد امام خمینی؛ ۱۶- پارک لاله؛ ۱۷- قدم‌گاه؛ ۱۸- پارک بنفشه؛ ۱۹- پاتوق خیابان حاج غفوری؛ ۲۰- مسجد شازده؛ ۲۱- کتابخانه مهدیه؛ ۲۲- مسجد امام حسن مجتبی؛ ۲۳- مسجد امام حسین؛ ۲۴- فضای ورزشی مسجد زینبیه؛ ۲۵- مسجد حاج عبدا...؛ ۲۶- مسجد حضرت زینب؛ ۲۷- مسجد ولیعصر؛ ۲۸- مکتب الزینب؛ ۲۹- پاتوق محله کوریچان؛ ۳۰- مسجد شرف الدین حمزه؛ ۳۱- خیابان مدرس جنوبی؛ ۳۲- خیابان شهید نصیری (منتهی به میدان هفت تیر) و ۳۳- مسجد شیخ عظیما است. تصویر۲، مکان و موقعیت قرارگیری فضاها را براساس شماره در شهرقدیم لار، نشان می‌دهد.

یافته‌های تحقیق

بررسی کیفیت روابط اجتماعی در فضاهای عمومی شهرقدیم لار

برای ارزیابی متغیر کیفیت روابط اجتماعی در فضاهای عمومی شهرقدیم لار، از آزمون آماری «تی‌تک نمونه‌ای» بهره‌گیری شد. علت استفاده از این آزمون، درک معناداری و تصادفی نبودن اختلاف عددی میان متغیر کیفیت روابط اجتماعی با میانگین نظری آن است. همانگونه‌که در بخش روش تحقیق، به چگونگی کمی‌سازی سؤالات پرسش‌نامه (مشاهده غیرمستقیم) و برگه‌های برداشت(مشاهده مستقیم) اشاره‌شد، به‌همان ترتیب، پاسخ‌های داده‌شده به هر سؤال، کمی‌سازی‌شده و ارزش‌های عددی حاصل به‌تفکیک پرسش‌نامه و برگه برداشت، در هریک از جزءمتغیرهای چهارگانهٔ متغیر اجتماعی بودن که در روش تحقیق معرفی‌شدند، دسته‌بندی گردیدند.

در ادامه، برای محاسبه ارزش عددی این متغیر، سهم عددی جزءمتغیرهای چهارگانه حاصل از برگه‌های برداشت، در ارزش عددی امتیاز زیرمتغیرهای چهارگانه به‌دست‌آمده از پرسش نامه‌ها ضرب‌شدند. سهم عددی، به‌عنوان عدد وزنی برای نتایج حاصل از پرسش نامه‌ها در هر جزءمتغیر درنظرگرفته‌شد زیرا سهم عددی در هر جزءمتغیر از برگه‌های برداشت که با مشاهده مستقیم پژوهشگر تکمیل شده، به‌دست‌آمده‌است. بدین‌ترتیب، ارزش عددی چهار جزءمتغیر بالا، در ۳۴ فضای عمومی شهرقدیم لار محاسبه‌شده که با محاسبه میانگین اعداد به‌دست‌آمدهٔ هر جزءمتغیر، ارزش عددی متغیر اجتماعی‌بودن در هر یک از ۳۴ فضاهای عمومی نمونه مورد مطالعه، حاصل‌شد. درحالی‌که با میانگین‌گرفتن از این اعداد(امتیاز متغیر اجتماعی‌بودن در هر فضا)، امتیاز کلی متغیر مورد نظر در تمام ۳۴ فضا (۰,۷۰۹۵)، به‌دست‌آمد. با بررسی معناداری و عدم معناداری اختلاف مقدار عددی حاصل‌شده برای متغیر اجتماعی‌بودن با یک عدد میانگین نظری توسط آزمون تی‌تک نمونه‌ای، می‌توان این متغیر را ارزیابی‌کرد. مقدار«Test value»

تصویر ۲. موقعیت فضاهای عمومی شهرقدیم لار (مأخذ: نگارندگان)

یا همان میانگین نظری محاسبه‌شده برای این متغیر، (۰/۷۵) است.

لازم به یادآوری است؛ درصورتی‌که، پاسخ داده‌شده به تمام سؤالات پرسش‌نامه و برگه‌های برداشت، در متوسط‌ترین حالت باشد(حد وسط خیلی کم و خیلی زیاد) میانگین نظری اتفاق می‌افتد که در این حالت، سطح کیفیت متوسط است.

نتایج ارزیابی پس از اعمال این آزمون و مقایسه میان ارزش عددی متغیر کیفیت اجتماعی بودن با میانگین نظری، نشانگر معنادار بودن این اختلاف و تصادفی‌نبودن آن است($P<0.05$). به‌گونه‌ای که این مقدار، از میانگین نظری نیز پایین‌تر است($0.7095<0.75$). همان‌طورکه در

جدول ۲. نتایج آزمون T ، بررسی وضعیت متغیر اجتماعی بودن فضاهای عمومی شهرقدیم لار (مأخذ: نگارندگان)

	تعداد نمونه	میانگین کل	انحراف معیار
کیفیت متغیر اجتماعی بودن	۴۶۲	۰,۷۰۹۵	۰,۱۵۹۷۷

	t	df	Sig. (2-tailed)	Test value
کیفیت متغیر اجتماعی بودن	-۵,۴۴۸	۴۶۱	۰,۰۰۰	۰,۷۵

(جدول ۲) و (نمودار ۳) دیده‌می‌شود.

بررسی کیفیت روابط اجتماعی در کارکردهای فضاهای عمومی شهر قدیم لار

طبق نتایج آزمون تی‌تک نمونه‌ای در بخش پیشین، ۳۴ فضای عمومی مورد مطالعه شهرقدیم لار به‌لحاظ برخورداری از متغیر اجتماعی‌بودن، دچار ضعف و آسیب هستند. برای شناسایی دقیق نقاط آسیب کیفیت روابط اجتماعی در فضاهای عمومی لار، این متغیر به‌تفکیک کارکرد بیشتر فضاها در این بخش، بررسی می‌شود.

کارکردهای بیشتر فضاها، به‌قرار زیر است:

تجاری، خیابان‌های عمومی، مکان‌های ورزشی، بوستان‌ها و پارک‌ها، پاتوق‌های محله‌ای، مکان‌های مذهبی با عملکرد

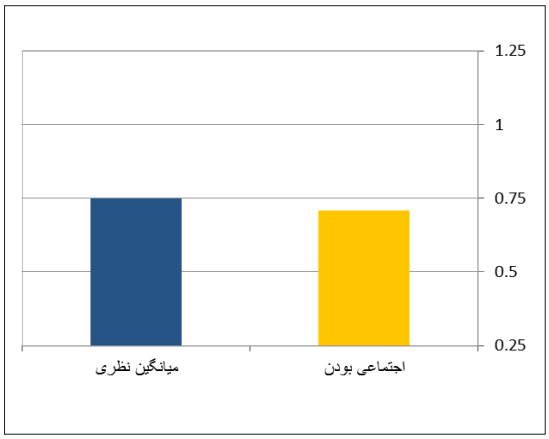

نمودار۳. مقایسهٔ میانگین کیفیت متغیر اجتماعی بودن با میانگین نظری (مأخذ: نگارندگان)

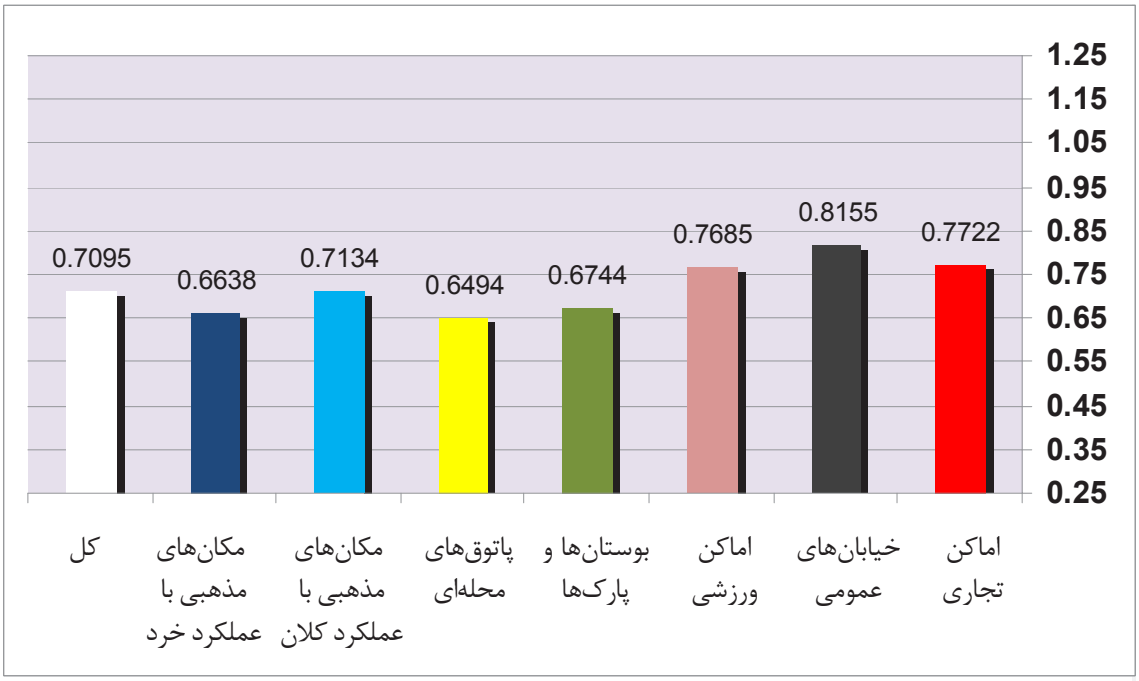

نمودار۴. بررسی متغیر اجتماعی‌بودن به‌تفکیک کارکرد فضاهای عمومی شهرقدیم لار (مأخذ: نگارندگان)

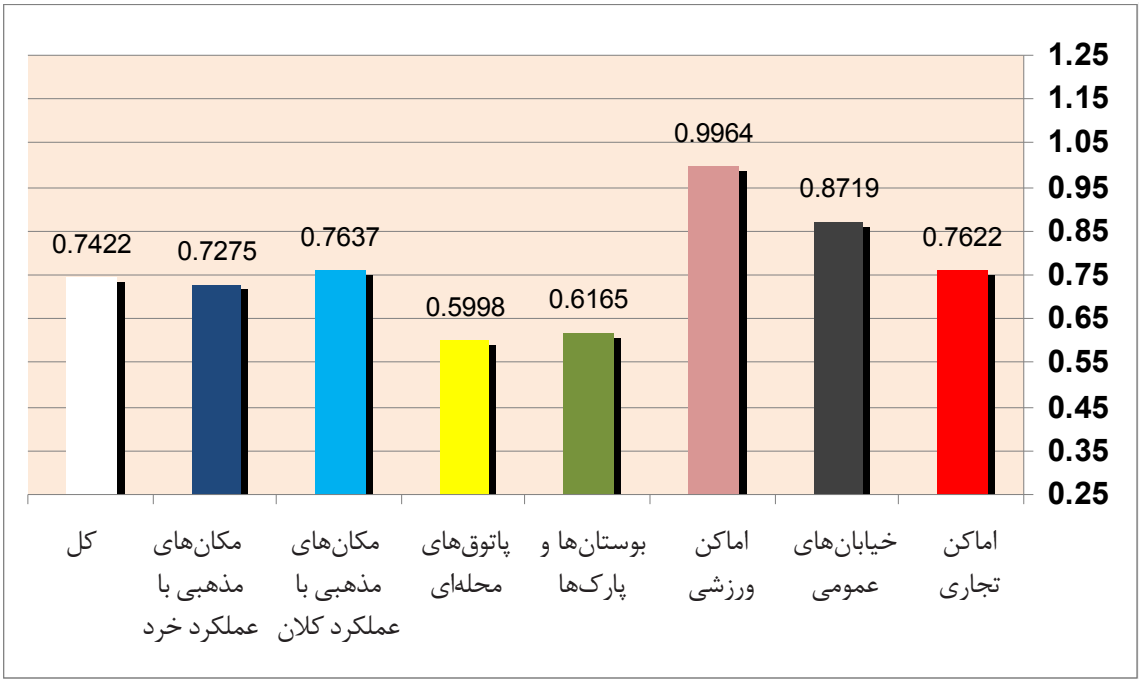

نمودار۵. امتیاز زیرمتغیر فعالیت گروه‌ها به‌تفکیک کارکرد فضاهای عمومی شهرقدیم لار (مأخذ: نگارندگان)

کلان و مکان‌های مذهبی با عملکرد خرد.

در این بخش، امتیاز متغیر اجتماعی‌بودن به‌همان ترتیبی که توضیح داده‌شد، محاسبه گردید با این تفاوت که ارزش‌های عددی به‌دست‌آمدهٔ مرتبط با هر فضا برای این متغیر، در دسته کارکردی مربوط گذاشته شد و درنهایت، میانگین اعداد فضاها در هر دسته کارکردی، گرفته شد. این میانگین، به‌عنوان مبنای مقایسهٔ متغیر اجتماعی‌بودن در کارکردهای هفت‌گانه، مدنظر قرارگرفت. با توجه به (نمودار۴)، در متغیر اجتماعی‌بودن، ابتدا فضاهای خیابان با امتیاز (۰/۸۱) و سپس، اماکن تجاری، واجد بهترین کیفیت بوده‌اند به‌گونه‌ای که استفاده‌کنندگان، چنین فضاهایی را برای روابط اجتماعی به سایر فضاها ترجیح داده‌اند. کمترین سطح را پاتوق‌های محله‌ای با امتیاز (۰/۶۵) داشت؛ در رتبه‌های بعدی، فضاهای مذهبی با

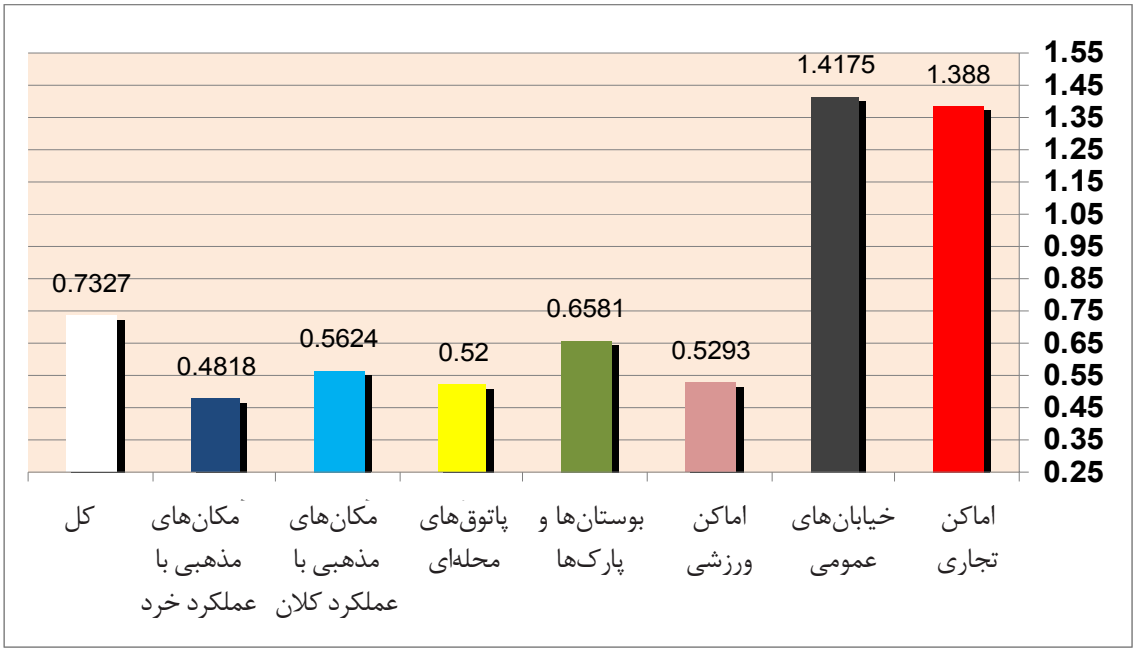

نمودار۶. امتیاز زیر متغیر همگانی بودن به‌تفکیک کارکرد فضاهای عمومی شهر قدیم لار (مأخذ: نگارندگان)

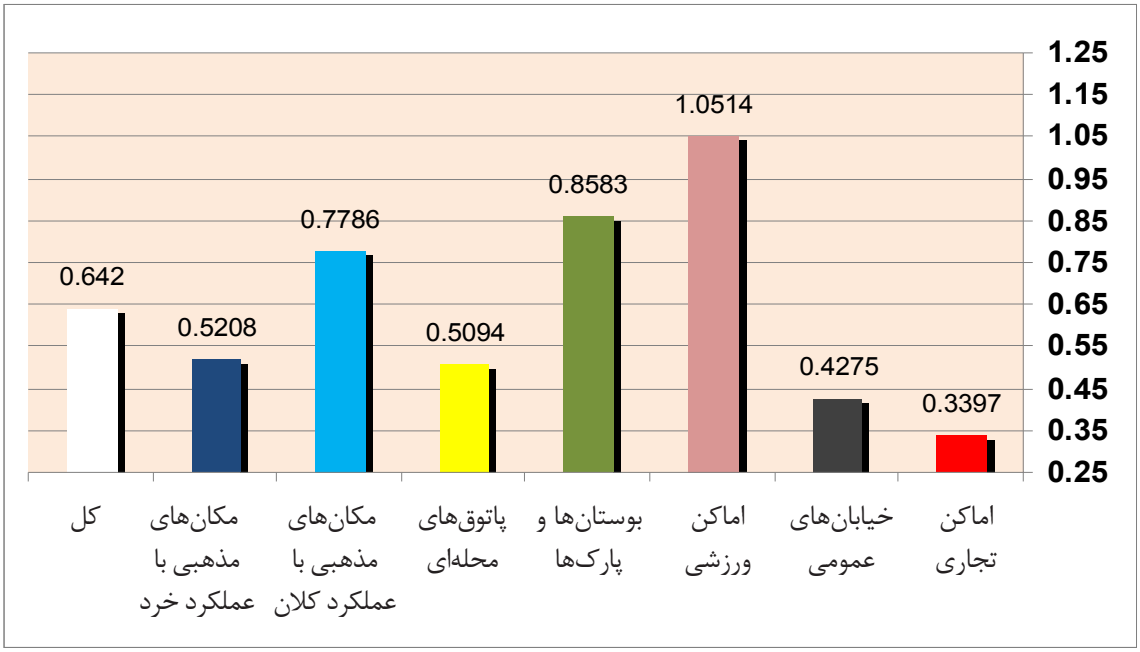

نمودار۷. امتیاز زیرمتغیر دیدارگاهی‌بودن به‌تفکیک کارکرد فضاهای عمومی شهرقدیم لار (مأخذ: نگارندگان)

عملکرد خرد و سپس بوستان‌ها و پارک‌ها جای‌دارند. فضاهای مذهبی خرد، در برخی از کیفیت‌ها، عملکردی نزدیک به پاتوق‌ها دارند و به‌سبب نبود پاتوق‌های متعدد و فضاهای سبز و باز محله‌ای، تا اندازه‌ای، کارکردهای پاتوق‌ها و فضاهای محله‌ای و کوچک را برعهده‌دارند.

بررسی متغیرهای مؤثر بر اجتماعی‌بودن فضاهای عمومی شهرقدیم لار به‌تفکیک کارکرد

همان‌گونه که در بخش‌های پیشین آمد، تعداد چهار جزءمتغیر مشارکتی بودن، فعالیت گروه‌ها در فضا، همگانی بودن و جامعیت و دیدارگاه بودن در فضاهای عمومی شهرقدیم لار، برای سنجش کیفیت روابط اجتماعی براساس روش تحلیل عاملی شناسایی شد. در این بخش، وضعیت کیفی جزءمتغیرهای بالا، در کارکردهای هفت گانه؛ تجاری، خیابان‌های عمومی، مکان‌های ورزشی، بوستان‌ها و پارک‌ها، پاتوق‌های محله‌ای، مکان‌های مذهبی با عملکرد کلان و مکان‌های مذهبی با عملکرد خرد، بررسی خواهدشد. اعداد به‌دست‌آمده، برای مقایسه در این بخش، با همان روش بخش‌های پیشین، محاسبه شده‌است. بدین‌ترتیب که پس از کمّی‌سازی پاسخ‌های هر سؤال، ارزش‌های عددی حاصل، به‌تفکیک پرسش‌نامه و برگهٔ برداشت در هریک از جزءمتغیرهای چهارگانه دسته‌بندی شدند. سپس سهم عددی جزء متغیرهای چهارگانهٔ حاصل از برگه‌های برداشت، در ارزش عددی امتیاز زیرمتغیرهای چهارگانهٔ به‌دست‌آمده از پرسش‌نامه‌ها ضرب شدند. بدین‌گونه، ارزش عددی چهار جزءمتغیر، در ۳۴ فضای عمومی شهرقدیم لار محاسبه شد. سپس اعداد چهارگانه را در هفت دستهٔ کارکردی یادشده، گذاشته و میانگین اعداد هر دسته به‌تفکیک چهار جزءمتغیر گرفته‌شد.

فعالیت گروه‌ها در فضا

فعالیت گروه‌ها، به حضور انواع گروه‌های موسیقی و هنری، نمایشگاهی و همچنین حضور گروه‌های مردمی(NGO) در فضا اشاره‌دارد. ازسویی، امکان انجام فعالیت‌های فردی، به‌صورت دسته‌جمعی و گروهی، موضوع مورد بحث این متغیر است. یافته‌های حاصل از این بررسی، بیانگر آن است که اماکن ورزشی بالاترین امتیاز و پاتوق‌ها کمترین امتیاز این جزءمتغیر را داشتند(نمودار۵).

همگانی بودن و جامعیت

این جزءمتغیر، به امکان حضور تمامی اقشار و گروه‌های سنی، جنسی، اقتصادی، اجتماعی و ...، در فضاهای عمومی مورد مطالعه، توجه می‌نماید. باتوجه به(نمودار ۶)، خیابان‌های عمومی و سپس اماکن تجاری، با اختلاف بسیار بالایی از سایر کارکردها، واجد بهترین کیفیت بوده‌اند. ضعیف‌ترین کیفیت را فضاهای مذهبی با عملکرد خرد، داشتند.

دیدارگاهی بودن

این جزءمتغیر، به تأمین مکان‌هایی برای نشستن و ملاقات دوستان، وجود نقاط شاخص برای قرارگذاشتن، انتخاب کردن یا نکردن فضا از سوی استفاده‌کنندگان آن برای دیدار و ملاقات با دوستان اشاره‌می‌نماید. نتایج حاصل از بررسی، نشان می‌دهد که فضاهای ورزشی و پارک‌ها و بوستان‌ها، مکان‌هایی برای دیدار هستند لیکن، اماکن تجاری و خیابان‌های عمومی در این زمینه، ضعیف عمل‌کرده و کارکرد دیدارگاهی بودن را ندارند(نمودار۷).

مشارکتی بودن

این جزءمتغیر، به برخورداری فضا از متولی خصوصی، برطرف‌کردن مشکلات به‌وجودآمده در فضا ازسوی استفاده‌کنندگان، همکاری آنها در تأمین هزینه‌های فضا و همچنین پاکیزه نگه‌داشتن آن توجه‌می‌نماید. داده‌های (نمودار ۸)، نشان‌می‌دهند که، پاتوق‌های محله‌ای و سپس فضاهای مذهبی با عملکرد خرد، واجد بیشترین سطح مشارکتی‌بودن در اداره و حضور در فضا هستند.

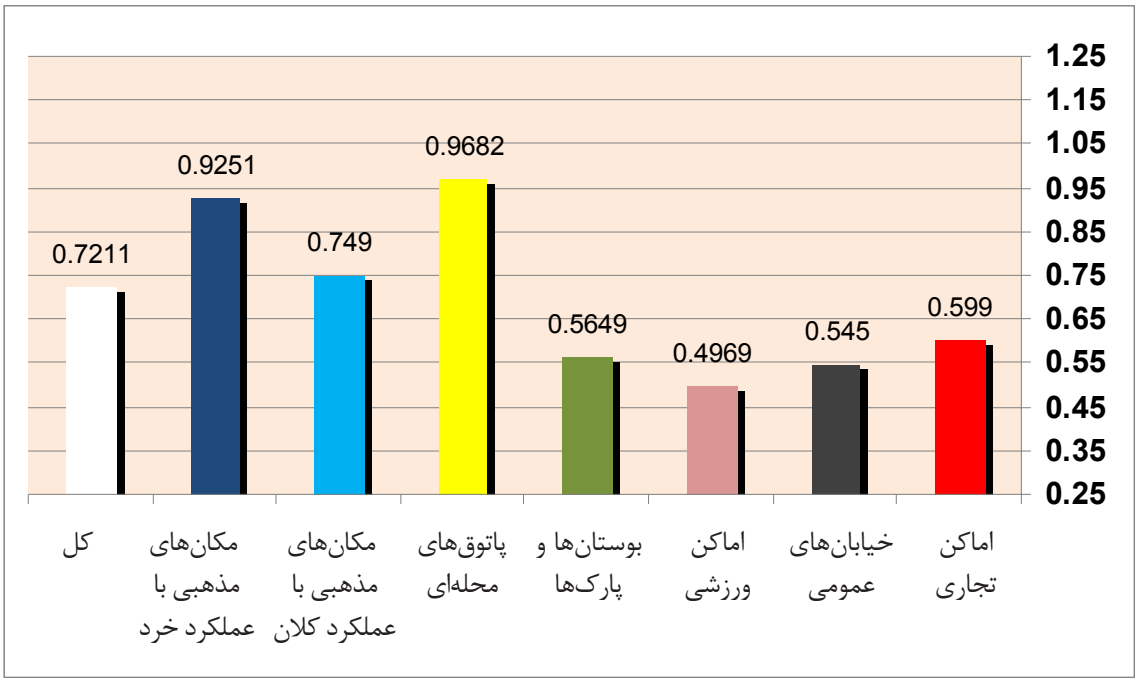

نمودار ۸. امتیاز زیرمتغیر مشارکتی‌بودن به‌تفکیک کارکرد فضاهای عمومی شهرقدیم لار (مأخذ: نگارندگان)

نتیجه‌گیری

فضاهای عمومی شهری، بستر و مأمنی برای برقراری روابط اجتماعی هستند بنا براین، توانایی این فضاها در این زمینه، نقطه قوت آنها به‌شمارمی‌رود. چنانچه، یک فضای عمومی در این مورد خاص، موفق عمل‌نکند به‌طورقطع، اشتباهی رخ‌می‌دهد که باید آن نقطهٔ آسیب و ضعف را برطرف‌کرد.

نتایج حاصل از این مطالعه، نشان می‌دهد که فضاهای عمومی شهرقدیم لار، در این زمینه، دچار ضعف بوده‌اند. طبق نتایج آزمون تی‌تک نمونه‌ای، ارزش عددی متغیر روابط اجتماعی در این شهر پایین‌تر از میانگین نظری است بنا براین، فرضیه اول پژوهش پذیرفته می‌شود. برای بررسی دقیق این مسأله، فضاهای ۳۴ گانه نمونهٔ مورد مطالعه، براساس کارکرد غالب آنها، دسته بندی‌شدند تا با مقایسه ارزش عددی، متغیر اجتماعی‌بودن در هر دستهٔ کارکردی بررسی شود و مشخص‌گردد که کدام‌یک از کارکردهای فضاهای عمومی بیشترین و کمترین امتیاز را در متغیر ذکرشده دارند.

نتایج به‌دست‌آمده از بررسی نشان‌داد که در میان کارکردهای هفت‌گانه: خیابان‌های عمومی، اماکن مذهبی

با عملکرد خرد، اماکن مذهبی با عملکرد کلان، بوستان‌ها و پارک‌ها، اماکن ورزشی، اماکن تجاری و پاتوق‌های محله‌ای، خیابان‌های عمومی با امتیاز (۰/۸۱)، بالاترین کارکرد و پاتوق‌های محله‌ای با امتیاز(۰/۶۵)، پایین‌ترین کارکرد را دارند. بنابر نتیجه به‌دست‌آمده، فرضیه دوم پژوهش نیز پذیرفته‌می‌گردد چراکه، میزان بهره‌مندی کارکردهای گوناگون فضاهای عمومی شهرقدیم لار از متغیر اجتماعی‌بودن، متفاوت است.

از سوی دیگر، برای بررسی دقیق و دست‌یابی به جزییات بیشتر نقاط ضعف فضاهای عمومی مورد مطالعه، تعداد چهار جزءمتغیر: فعالیت گروه‌ها در فضا، همگانی بودن و جامعیت، دیدارگاهی بودن و مشارکتی بودن، به کمک تکنیک «تحلیل عاملی» و براساس همبستگی بین نتایج پرسش‌های جمع‌آوری شده در فضاهای عمومی مورد مطالعه که از پرسش‌نامه استاندارد مؤسسه«PPS» بودند، شناسایی گردیدند تا بتوان در مراحل بعدی فرایند تحلیل، از آنها بهره‌گرفت. بدین‌منظور، وضعیت هرکدام از این جزءمتغیرها، در کارکردهای هفت‌گانه بررسی‌شدند. نتایج حاصل از این بررسی، نشان‌می‌دهد که در جزءمتغیر فعالیت گروه‌ها، فضاهای ورزشی به‌سبب انجام فعالیت‌های جمعی، بالاترین و پاتوق‌ها کمترین امتیاز را به‌دست‌آورده‌اند. این موضوع، بیانگر این است که حضور افراد در پاتوق‌ها تنها برای گذران وقت و بدون برنامه‌ای از پیش تعیین‌شده‌است.

در جزءمتغیر همگانی‌بودن و جامعیت فضا، خیابان‌های عمومی بالاترین امتیاز را داشتند. این موضوع، نشان از آن دارد که در چنین فضاهایی، عمومیت بیشتری وجودداشته و محدودیت ورود و خروج در آنها، کمتر از سایر کارکردها است. در این جزءمتغیر، فضاهای مذهبی با عملکرد خرد، پایین‌ترین امتیاز را به‌دست‌آوردند. دلیل این ضعف، محدودیت مساجد در امکان ورود برای تمام اقشار جامعه و ناکارآمد بودن آنها دربرآورده‌کردن تمام نیازهای افراد محله است.

در جزءمتغیر دیدارگاه بودن، فضاهای ورزشی، بالاترین و فضاهای تجاری پایین‌ترین امتیاز را داشتند. این موضوع، ضعفی است که فضاهای تجاری شهرقدیم نسبت به فضاهای مشابه در شهرجدید لار دارند. چراکه، در این بخش از شهر لار دربرابر مکان‌های تجاری، فضاهای باز عمومی به‌عنوان محلی برای دیدار و ملاقات، استفاده می‌شوند که این موضوع به‌نوبه خود، رونق کسب و کار را نیز فراهم می‌آورد.

در جزءمتغیر مشارکتی‌بودن، پاتوق‌ها بالاترین امتیاز را کسب‌کردند. درواقع، به‌نظر می‌رسد که هرچه فضاها، محلی‌تر باشند، مشارکت و حضور مردمی در اداره آنها قوی‌تر می‌شود. کمترین کیفیت در این جزءمتغیر، مربوط به اماکن ورزشی و سپس خیابان‌های عمومی و اماکن تجاری است. بنا براین، هرچه مدیریت و حاکمیت دولت در فضاهای عمومی بیشتر شود، حضور و مشارکت مردمی کمتر می‌شود و هرچقدر فضاها پررفت‌وآمد و شهری‌تر شوند؛ وظایف اداره محیط، از دید استفاده‌کنندگان، برعهدهٔ نهادهای دولتی است. در چنین شرایطی، کسی زباله از زمین برنمی‌دارد و اگر مشکلی پیش‌آید، اطلاع‌رسانی نمی‌کنند. درنتیجه، مدیر و متولی غیردولتی برای فضا، قابل شناسایی نیست. ازین‌رو، لازم است تا برنامه‌ریزان و مدیران شهری به تجربه‌های به‌دست‌آمده دربارهٔ خصوصی‌کردن کنترل فضاهای عمومی شهری، توجه بیشتری داشته‌باشند.

پیشنهادها

هدف اصلی این مقاله، ارزیابی فضاهای عمومی یک بافت تاریخی به‌لحاظ برخورداری از متغیر اجتماعی بودن است که طبق یافته‌های تحقیق، ضعف فضاهای مورد مطالعه در این زمینه، نمایان‌شد. در ادامه کار، برای شناسایی علت این ضعف، با استفاده از رویکرد کل به جزء، زیرمتغیرهایی برای متغیر فوق شناسایی گردیده و ضعف یا عدم ضعف هر زیر متغیر نیز در عرصه مورد مطالعه بررسی شد. بنابر این مطالعات و مشاهدات مستقیم پژوهشگر در فضاهای عمومی شهر لار، می‌توان پیشنهادهایی را در قالب (جدول ۳)، ارایه نمود تا بتوان با بهبود شرایط اجتماعی‌پذیری فضاهای عمومی مورد مطالعه، به ارتقاء روابط اجتماعی ساکنان بافت قدیم و سنتی شهر لار کمک شایانی کرد.

جدول۳. پیشنهادهای بالابردن کیفیت کارکردهای فضاهای عمومی شهرقدیم لار برای افزایش تعاملات اجتماعی(مأخذ: نگارندگان)

پارک ها و بوستان‌ها	فعالیت گروه‌ها در فضا	- امکان ورزش همگانی و صبحگاهی برای تمام اقشار و گروه‌های جامعه. - ایجاد امکان روابط میان‌گروهی به کمک بازی‌های جمعی و شکل‌دهی مکان‌های ویژه تجمعات (مثل میز شطرنج و ...). - تقویت حرکت در فضا و ایجاد مکان‌های مکث گروهی.
	همگانی‌بودن	- اصلاح ورودی‌ها، امکان حضور و تردد آسان برای معلولین، سالمندان، کودکان.
	دیدارگاه‌بودن	- نصب تلفن‌های همگانی و دکه‌های شاخص در نزدیکی ورودی‌ها. - بهسازی پیاده‌روهای منتهی به فضا و بهره‌گیری از کاربری‌های شاخص اطراف فضا به‌صورت برنامه ریزی شده.
	مشارکتی‌بودن	- بهره گیری از مالکان ساختمان‌های همجوار برای نظارت بر فضا. - مشارکت استفاده‌کنندگان در خصوص مخارج فضا.
خیابان‌های عمومی	فعالیت گروه‌ها در فضا	- بهره‌گیری از بخش‌هایی از خیابان برای دست‌فروشان، بازارهای روز، نمایش آثار هنری. - کمک از تشکل‌های فرهنگی و هنری برای برگزاری مداوم رویدادهای جمعی مثل پیاده روی همگانی.
	همگانی‌بودن	- ایجاد مسیرهای ویژه دوچرخه. - ایجاد پارکینگ ویژه معلولین. - ایمن ساختن خیابان برای گذر کودکان، زنان و سالمندان.
	دیدارگاه‌بودن	- ایجاد نقاط شاخص در طول خیابان. - ایجاد فضاهای سبز یا محل مکث در خیابان. - تقویت راسته‌ها جهت ایجاد امکان قدم‌زدن و دیدن کالای مورد تقاضا.
	مشارکتی بودن	- اداره بخش‌هایی از خیابان توسط بخش خصوصی مثل پارکینگ‌های حاشیه. - آموزش و مشارکت‌جویی در تمیز کردن پیاده‌رو و کاشت و نگهداری درختان روبه‌روی مغازه‌ها توسط هر مغازه‌دار.
فضاهای مذهبی با عملکرد کلان	فعالیت گروه‌ها در فضا	- برگزاری جلسات مهم شهری توسط تشکل‌های مردمی از جمله پرسش و پاسخ با مسئولین.
	همگانی‌بودن	- امکان ورود و خروج به فضا برای همه و در تمام ساعات. - ترتیب‌دادن برنامه‌های ویژه برای حضور کودکان.
	دیدارگاه‌بودن	- ایجاد گشودگی یا پیش فضا برای تجمع. - امکان نشستن در ورودی یا بیرون فضا.
	مشارکتی‌بودن	- نظارت خصوصی، هیأت امنا بر این فضاها.
فضاهای مذهبی با عملکرد خرد	فعالیت گروه‌ها در فضا	- ایجاد و تقویت هیأت امنای مساجد، گروه‌ها و تشکل‌ها. - ایجاد امکان برنامه‌های آموزشی، هنری، فرهنگی و ... . - تقویت تشکل‌های مرتبط با زنان برای فعالیت در مساجد. - همکاری با گروه‌ها و تیم‌های ورزشی.
	همگانی‌بودن	- ایجاد رمپ برای عبور و مرور معلولین. - ترویج و تشکیل کلاس‌ها برای کودکان. - تقویت در حضور زنان به کمک ارتقاء سطح فعالیت‌های آنها و حتی واگذاری مسئولیت اداره فضا به آنها.
	دیدارگاه‌بودن	- ایجاد سردر و رواق ورودی. - تلفیق فضا با پاتوق‌ها و فضاهای کوچک و شاخص مجاور.
	مشارکتی‌بودن	- بهره‌گیری از حس تعلق استفاده‌کنندگان برای نگهداری و تمیز کردن فضا.

پاتوق‌های محله‌ها	فعالیت گروه‌ها در فضا	- واگذاری فضا به گروه‌های فعال محله‌ها. - توجه به حضور بانوان.
	همگانی‌بودن	- افزایش امنیت برای حضور زنان و کودکان.
	دیدارگاه‌بودن	- ایجاد فضای نشستن.
	مشارکتی‌بودن	- واگذاری هر فضا به گروهی از استفاده کنندگان، برای حفظ امنیت و نگهداری آن. - آبیاری و نگهداری درختان فضا و اطلاع‌دادن مشکلات فضا به مدیران شهری، توسط مالکان مجاور.
اماکن تجاری	فعالیت گروه‌ها در فضا	- تقویت اصناف و ساماندهی آنها. - ایجاد فضاهایی با قابلیت دیدار، تجمع و مکث در داخل یا مجاورت بازارها.
	همگانی‌بودن	- ایجاد رمپ برای استفاده معلولین در ورودی این فضاها. - توجه به زوایای دید کودکان و نیازهای بصری آنها در طراحی ویترین و چیدمان مغازه‌ها. - ایجاد امکان مکث و توقف برای استراحت سالمندان، کودکان و تأمین سرویس‌های بهداشتی و آب آشامیدنی در این مراکز.
	دیدارگاه‌بودن	- استفاده از چارسوق بازار برای محل نشستن و استراحت. - ایجاد میدان‌گاه و نقاط شاخص در ورودی‌ها.
	مشارکتی‌بودن	- مشارکت اصناف در نگهداری و به‌سازی فضا و ایجاد گروه‌های کنترل و نظارت توسط مالکان. - بهره گیری از حس مالکیت افراد، به‌خصوص در بازارهای سرپوشیده.
اماکن ورزشی	فعالیت گروه‌ها در فضا	-گشودن درب بخشی از فضا و تخصیص آن به ورزش‌های همگانی، برای تمام شبانه‌روز و ورود آسان به آن. - ایجاد امکان برگزاری مسابقات محله‌ای و ...، که گروه‌های دیگری به جز تیم‌های ورزشی در فضا حضور داشته باشند.
	همگانی‌بودن	- تخصیص زمان یا فضا به بانوان، سالمندان، معلولین و کودکان یا احداث فضاهای مخصوص این اقشار. - سهولت ورود و خروج در ساعات استفاده مشترک زنان و مردان به کمک طراحی درب‌های مجزا. - افزایش تعداد ورزش‌ها متناسب با تمام اقشار جامعه.
	دیدارگاه‌بودن	- به‌سازی و تقویت ورودی فضا. - برگزاری مسابقات ورزشی و امکان حضور عموم برای تشویق و تماشای مسابقه.
	مشارکتی‌بودن	- واگذاری اداره فضا به بخش خصوصی.

پی‌نوشت

1. Aesthetics
2. Urban Public Space
3. Function
4. Social Life
5. Project For Public space
6. H.Whyte
7. Access & Linkage
8. Uses & Activities
9. Comfort & Image
10. Sociability
11. Analytic-Description
12. Reability
13. Factor Analysis
14. One Sample T-Test
15. None Governmental Organization

منابع

- ادواردز، جک ئی؛ ماری دی، پل روزن فلد و بوث کیولی، استفانی (۱۳۷۹). ***تحقیق پیمایشی، راهنمای عمل***. ترجمه داوود ایزدی و محمد اعرابی، چاپ اول، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- پاپلی یزدی، محمدحسین و رجبی سناجردی، حسین (۱۳۸۶). *نظریه‌های* ***شهر و پیرامون***. چاپ دوم، قم: مهر.
- پاکزاد، جهانشاه (۱۳۸۳). بررسی تطبیقی شهرهای ایرانی و اروپایی برای ریشه‌یابی موانع تاریخی مشارکت مدنی. ***دوفصلنامه صفه***، شماره(۳۷)، ۴۳-۲۵.
- توسلی، محمود (۱۳۷۶). ***اصول و روش‌های طراحی شهری و فضای مسکونی در ایران***. چاپ اول، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
- جعفری، مسعود و زهتابیان، شادی (۱۳۸۵). خلق و توسعه فضاهای شهری، ***اولین همایش بین المللی شهربرتر، طرح برتر***، همدان: شهرداری.
- حبیبی، کیومرث؛ پوراحمد، احمد و مشکینی، ابوالفضل(۱۳۷۹). ***بهسازی و نوسازی بافت‌های کهن شهری***. چاپ دوم، تهران: انتخاب.
- رفیعیان، مجتبی و عسگری، علی(۱۳۷۹). سالمندان و ضرورت آمایش فضاهای شهری، ***همایش بین المللی سالمندان***، تهران: دانشکده بهزیستی و توانبخشی دانشگاه تهران. شماره ص۱۹-۹.
- رفیعیان، مجتبی؛ عظیمی، مریم و مقدم، حامد(۱۳۹۱). ارزیابی کیفیت مناطق شهری در برخورداری از فضاهای عمومی شهری، ***آمایش محیط***، شماره(۱۶)، ۴۹-۳۳.
- رهنمایی، محمدتقی و عباس‌زاده، مهدی(۱۳۹۰). تحول کارکردهای فرهنگی فضاهای شهری تهران. ***مطالعات شهرهای ایرانی و اسلامی***، شماره(۳)، ۸۸-۷۷.
- عظیمی، مریم(۱۳۹۰). *ارزیابی عملکرد فضاهای عمومی شهری بر اساس معیارهای کیفی محیط(نمونه موردی شهرقدیم لار)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان.
- کارمونا، متیو؛ هیت، تیم. اک، تنر و تیسدل، استیون(۲۰۰۳). ***مکان‌های عمومی، فضاهای شهری***. **ترجمه قرایی و دیگران**. چاپ اول، تهران: دانشگاه هنر تهران.
- کریر، راب(۱۳۷۵). ***فضای شهری***. ترجمه خسرو هاشمی‌نژاد، چاپ اول، تهران: جهاد دانشگاهی.
- مردمی، کریم و قمری، حسام(۱۳۹۰). الزامات معماری تأثیرگذار در اجتماع‌پذیری فضای ایستگاه‌های مترو. ***مدیریت شهری***، شماره(۲۷)، ۴۰-۳۱.
- مهندسین مشاور آرمانشهر(۱۳۸۹). ***طرح ساماندهی بافت فرسوده شهرلار***، تهران: شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی بافت های فرسوده استان فارس.
- مظفر، فرهنگ و راست‌بین، ساجد(۱۳۹۰). مدل‌سازی و تحلیل جریان‌های حرکت پیاده در بافت‌های تاریخی با رویکرد احیاء و پویایی اجتماعی. ***مرمت آثار و بافت‌های تاریخی و فرهنگی***، شماره(۲)، ۵۲-۳۱.
- مقدم، حامد(۱۳۸۸). *ارزیابی و ارتقاء کیفیت فضاهای عمومی شهرقدیم لار با استفاده از تئوری گراف*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده هنر و معماری، واحد تهران مرکز دانشگاه آزاد اسلامی.
- موریس، جیمز(۱۳۸۴). ***تاریخ شکل شهر***. ترجمه راضیه رضازاده، چاپ چهارم، تهران: دانشگاه علم و صنعت.

- Habermas, J. (1989). **The structural transformation of public sphere: An inquiry into a category of bour geois society**. Cambridge: Polity Press.
- Madanipour, A. (2003). **Public and private spaces of the city**. London: Routeledge.
- Oldenburg, R. (1999). **The Great Good Place: Cafes, Coffee shops, Community Center, Beauty par-lors, General stores, Bars, Hangouts, and how they get through the day**. New York: Pragon House.
- www.pps.org/What makes a successful place (access date:20/03/2011).

Received: 2012/4/30
Accepted: 2012/11/26

Urban public spaces: Realization of social interactions in historical Texture

Mahmood Mohammadi* Maryam Azimi**
Hamed Moghaddam*** Mojtaba Rafieian******

Abstract

Ignoring the cultural-historical values of old fabric of cities triggers restoration activities which are simply physical and do not consider social aspects. In urban planning, urban public spaces are considered as the context of social relations between citizens. Thus, this research seeks revitalization of historical fabrics with an emphasis on social aspects of urban public spaces.

The goal of this paper is to assess social interactions in public spaces of old town of Lar to recognize and classify their strengths and weaknesses and present more appropriate and effective strategies for their improvement. The nature of survey is applied, the method is analytic–descriptive and data is gathered via documentary studies, standard questionnaire of PPS and observations.

In the process of analysis and assessment, descriptive and inferential statistics has been used as well. The results of One Sample T-Test show that the sociability of public spaces in old town of Lar is (0.75) and this rate is lower than normal rate. For more precise survey, the 34 public spaces of Lar are divided into 7 functional groups and their scale of sociability component and sub-components are surveyed. The results show that the spaces with public street function have the highest and community spaces have the lowest rate in sociability. Also, four sub-components such as in-group activity, being public, being participatory and being viewpoint are recognized as influential components on sociability of public spaces. The results show that in the subcomponent of in-group activity, sporting spaces have the highest and community spaces have the lowest rate, in being public subcomponent, public streets have the highest and religious spaces with micro scale function have the lowest rate, in being viewpoint, sporting spaces have the highest and commercial spaces have the lowest rate, and in being participatory, community spaces have the highest and sporting spaces have the lowest rate among other functions. Finally, after surveying and recognizing damaged points of public spaces in old town of Lar, a number of strategies are proposed for improving the quality of spaces according to the quality of subcomponents.

Keywords: revitalization of historical fabric, old town of Lar, urban public space, social interaction.

---

* Assistant Professor, Faculty of Art and Architecture, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran.
** M.A. ,Faculty of Art and Architecture, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran. Azimi.1389@gmail.com
*** Lecturer, Faculty of Art and Architecture, Islamic Azad University, Robat Karim Branch, Tehran, Iran.
**** Associate Professor, Faculty of Art and Architecture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.